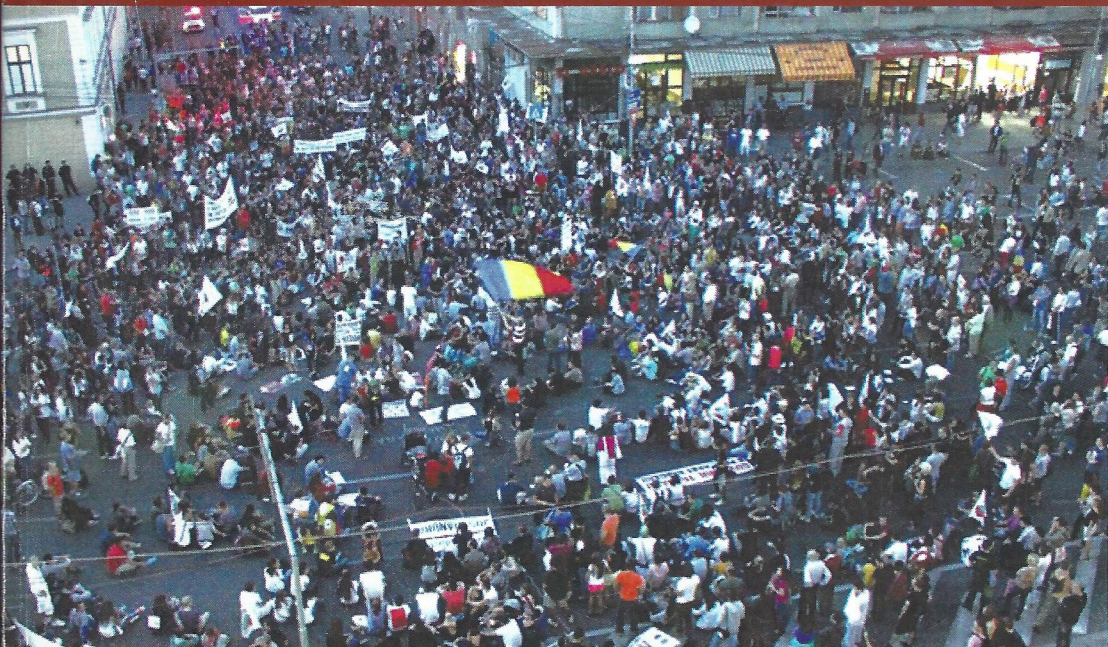

ROMÂNIA PARTIDELOR POLITICE

Un sfert de veac de pluripartidism: 1989-2014

Alexandru Radu

EDITURA
INSTITUTULUI DE ȘTIINȚE POLITICE
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

CUPRINS

Introducere

Schiță istorică a partidismului românesc	7
De la PNL la FSN	7

Partea întâi

Partide și sistem partidist	15
Geneza pluripartidismului postcomunist	15
Pluripartidismul hipertrofiat	27
Debutul partidocrației	36
Partide câștigătoare, majorități parlamentare și coaliții guvernamentale	43
Regula algoritmului politic	53
Partide și fiefuri electorale	59
Sistemul de partide (1990-2012)	71
Multipartidismul cu partid dominant	109

Partea a doua

O istorie analitică	115
Testul răsturnării liderului fondator	115
Frontul Salvării Naționale	117
Partidul Social Democrat	129
Partidul Democrat Liberal	169

Partidul Național Liberal	201
Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat	245
Partidul România Mare	269
De la autarhie la poliarchie	285
Încheiere	
România partitocratică	299
Bibliografie	307
Lista tabelelor	313

blarea susținerii sale populare, 6.288.769 (54,43%) dintre alegători preferându-l lui Victor Ponta.

Ultimul său gest ca președinte al PNL a fost să o desemneze pe Alina Gorghiu moștenitoarea sa politică, prima femeie președinte din istoria de 140 de ani a PNL, confirmată prin decizia BPN al partidului din 18 decembrie 2014. Reamintim că, având în vedere procesul de unificare a PNL și PDL, oficializat prin Congresul celor două partide din 26 iulie 2014, poziția oficială a Alinei Gorghiu era cea de co-președinte al PNL, partidul rezultat din această fuziune, alături de Vasile Blaga, din partea fostului PDL.

Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat

Primul partid politic constituit oficial după prăbușirea regimului comunist a fost cel al vechilor țărâniști, înregistrat la Tribunalul Municipiului București la data de 11 ianuarie 1990, sub denumirea de Partidul Național Țărănesc – creștin și democrat (PNȚ-cd)¹. Lider al partidului a fost desemnat Corneliu Coposu, reprezentant de seamă al mișcării țărâniște, adversar declarat al comunismului și victimă a regimului comunist. Supranumit *Seniorul*, Corneliu Coposu se bucura de prestigiu și autoritate de necontestat în rândurile țărâniștilor, dar era foarte puțin cunoscut opiniei publice în general la acel moment.

Încă de la reînființarea sa, PNȚ-cd s-a plasat într-o opoziție totală în raport cu Frontul Salvării Naționale, pe care-l considera continuatorul partidului comunist. Asumându-și rolul de portdrapel al luptei împotriva neo-comunismului și nerecunoscând legitimitatea Frontului ca putere provizorie, PNȚ-cd a contrac-

¹ Cererea de înregistrare a partidului a fost depusă pe 7 ianuarie 1990 la Tribunalul Municipiului București, fiind admisă patru zile mai târziu, prin decizia civilă nr. 1 din 11 ianuarie 1990. Istoricii partidului consideră însă că PNȚ-cd a avut și o anumită activitate în clandestinitate, precum afilierea, în 1987, la Internaționala Creștin Democrată – cf. *Partidele politice*, Rompres, 1993, p. 80; Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet*, Ed. Compania, București, 2002, p. 127. Totodată, *Apelul* din 22 decembrie 1989, semnat de vechi militanți țărâniști – C. Coposu, I. Diaconescu, G. Țepelea și N. Ionescu-Galbeni – poate fi considerată prima formă de manifestare a acestei grupări politice anterior înregistrării ei oficiale – cf. C. Nica, *op.cit.*, p. 127.

rat prin tactica opoziției contestată de stradă¹, contribuind decisiv, alături de FSN, la întronarea modelului conflictual al comportamentului politic.

Radicalismul său politic a fost apreciat de numai 2,5% dintre participanții la scrutinul din 20 mai 1990, reușind astfel să ocupe 13 locuri parlamentare, din care 12 în Camera Deputaților și unul singur în Senat. Clasarea sa cea mai bună a fost înregistrată în București, unde a obținut circa 6% din voturile exprimate, aici câștigând și poziția de senator, alături de trei mandate de deputat. PNT-cd a înregistrat scoruri peste media sa națională în general în circumscripții electorale din vestul țării, precum în Timiș, cu peste 4% din voturi. Când privește competiția prezidențială, candidatul țărănist Ion Rațiu, reîntors în țară din Marea Britanie, deși a devansat partidul său, nu a reușit decât clasarea pe poziția a treia, și ultima, cu 617.007 voturi (4,29%).

Eșecul electoral, considerat de țărăniști o consecință a fraudei electorale orchestrate de FSN, nu a schimbat însă cu nimic strategia PNT-cd. Dimpotrivă, partidul condus de Corneliu Coposu, deși cu o prezență parlamentară minoră, inclusiv prin comparație cu PNL, și-a asumat rolul de principal partid al Opoziției, fiind nu doar cel mai vocal adversar al FSN, ci și cel mai activ, atât în parlament, cât și în stradă. Spre exemplu, după votul dat de reprezentanții săi parlamentari împotriva noii legi fundamentale, în cadrul ședinței Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, PNTCD a fost singurul partid care i-a îndemnat pe cetățeni să boicoteze referendumul constituțional din 8 decembrie. Am putea spune că un număr important de români i-a ascultat îndemnul, având în vedere că la vot au participat circa 11 milioane de cetățeni, alți 6 milioane de români fiind absenți.

Totodată, PNT-cd s-a evidențiat printr-o stabilitate organizațională de excepție după alegerile din mai 1990, în condițiile în care celelalte partide, cu excepția notabilă a PRM, au cunoscut numeroase schisme și reorganizări. A contribuit la aceasta în mod decisiv autoritatea charismatică a liderului fondator.

Corneliu Coposu a fost ales oficial președinte al țărăniștilor cu ocazia primului Congres al partidului de după reînființare, desfă-

¹ Două astfel de momente semnificative pot fi amintite: mitingul PNT-CD organizat în Piața Victoriei pe 28 ianuarie, soldat cu „acordul românesc” din 1 februarie, care s-a concretizat prin transformarea CFSN în CPUN, și cel din 22-23 aprilie 1990, care a reprezentat debutul fenomenului Piața Universității.

șurat în contextul politic extrem de tulbure al *mineriadei* din septembrie 1991¹ și având parte, la propriu, de vizita minerilor². Votând pentru un Birou de Conducere și Control, cel mai important for decident al partidului, compus, alături de președintele Corneliu Coposu, din Ion Diaconescu (prim-vicepreședinte), Valentin Gabrielescu (secretar general), Ion Rațiu, Gabriel Țepelea, Cicerone Ionițoiu, Ioan Barbu, Șerban Ghica (vicepreședinți), delegații la congres au confirmat supremația seniorilor în partid, numit de acum Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNTCD). În aceeași idee a continuității s-a înscris și validarea strategiei „opoziției unite”, ce avea să se concretizeze o lună mai târziu, sub forma Convenției Democratice (CDR), formațiune care prelua politica antifesenită a PNTCD.

Oficial, Convenția a debutat pe 26 noiembrie 1991, sub bagheta politică a *Seniorului*³, ca o alianță electorală politico-civică

¹ În ultima decadă a lunii septembrie, Bucureștiul s-a aflat sub asediul minerilor veniți din Valea Jiului pentru a răsturna guvernul Roman. Acestora li s-a adăugat cei care, din varii motive, dădeau credit luptei politice de stradă. Sub președinea demonstranților, care au luat cu asalt sediul guvernului, Petre Roman și-a depus demisia (26 septembrie 1991). După-amiază, minerii au năvălit în clădirea Parlamentului din Dealul Mitropoliei, unde puțini dintre parlamentarii prezenți la o ședință de criză au avut curajul și priceperea să-i tempereze (printre aceștia numărându-se și deputatul țărănist Ion Rațiu). Demonstranții s-au îndreptat apoi (27 septembrie) către Cotroceni, pentru a-l obliga pe președintele Iliescu să demisioneze. Acordul încheiat în cele din urmă între Ion Iliescu și Miron Cosma, liderul minerilor, i-a convins pe aceștia să părăsească Bucureștiul, dar ei au fost întorși din drumul spre gară de protestatarii nemulțumiți că Ion Iliescu rămăsese încă în funcție.

² Scena sălii mari a Teatrului Național din București, aleasă parcă anume, a fost martora unei regii incredibile: „monstruoasa coaliție” dintre mineri și țărăniști pentru răsturnarea puterii. Minerii ajunși în sala teatrului în după-amiaza zilei de 27 septembrie, prima a congresului țărănist, au fost primiți cu aplauze de către participanții la congres, ca și discursurile lor antifeseniniste. „Jos Iliescu” a fost scandarea cu care țărăniștii au răspuns discursului unui miner care a spus că se vor întoarce în Capitală pentru a da jos guvernul și pe președintele comunist. Probabil că țărăniștii vor fi realizat semnificația acțiunii lor peste ani, când, în primăvara anului 1999, poziția lor de partid aflat la guvernare va fi fost amenințată printr-o nouă *mineriadă*, condusă de același Miron Cosma.

³ Trebuie spus că ideea i-a aparținut liderului Partidului Social Democrat Român. Pe 15 septembrie 1990, Sergiu Cunesco i-a invitat pe reprezentanții PNTCD și PNL la discuții privind stabilirea unei platforme politice comune celor trei partide „istorice”, ca bază a unei strategii unitare a opoziției parlamentare. Deși proiectul „opoziției unite” i-a atras pe mulți dintre politicienii de atunci, meritul de a-l concretiza i-a revenit lui Corneliu Coposu, cel care a sesizat potențialul politic al unei formațiuni de tip alianță între partide și formațiuni civice.

constituită după modelul forțelor anticomuniste din țările în care tranziția spre comunism a fost de tip negociat, al cărei nucleu îl reprezenta PNȚCD și celelalte două partide istorice¹. În concepția inițiatorului ei, Convenția trebuia să fie o alianță dominată de PNȚCD, totodată și primul beneficiar al forței electorale a acesteia. În fapt, așa cum a arătat-o evoluția ei, hegemonia partidului țărăniștilor a fost chiar condiția funcțională pentru o astfel de alianță eterogenă. Pe scurt, Convenția s-a dovedit a funcționa eficient întotdeauna când PNȚCD și-a dominat partenerii. Argumentele în acest sens sunt rezultatele alegerilor din 1992 și, mai ales, ale celor din 1996.

Alegerile locale din februarie 1992, primele de această factură din istoria postcomunismului românesc, au fost și singurele care au dat materialitate confruntării directe dintre FSN, încă intact la acea dată, și CDR, constituită special pentru a i se opune. Pe ansamblu, victoria i-a aparținut FSN, dar Convenția, clasată a doua, cu circa 25% din voturi, a confirmat potențialul strategiei „opozității unite”. Performanța a fost repetată șapte luni mai târziu, cu ocazia alegerilor parlamentare și prezidențiale din 27 septembrie 1992. Deși lipsită de aportul electoral al PNL, CDR și-a păstrat poziția a doua, fiind votată de peste 2 milioane de cetățeni, reprezentând 20,01% din sufragiile pentru Camera Deputaților, respectiv 20,16% din cele pentru Senat. Adăugăm că alianța condusă de PNȚCD a ieșit victoriosă în cinci județe din Transilvania (Arad, Brașov, Caraș-severin, Sibiu și Timiș), plus Constanța (numai pentru Camera deputaților) și București împreună cu Sectorul Agricol Ilfov. Timișul a constituit fieful ei electoral, aici CDR obținând 51,60% din voturi, de altfel singura circumscripție unde a depășit majoritatea absolută a voturilor exprimate. În aceste condiții, Convenția și-a adjudecat 116 mandate parlamentare, 82 în prima cameră (24,04%) și 34 în cea de a doua (23,77%). Din acestea, 55% au revenit candidaților țărăniști, PNȚCD având cele mai mari grupuri parlamentare ale Conven-

¹ Alături de PNȚCD, PNL și PSDR, membrii fondatori ai convenției au fost UDMR, PER, PAC, PUD, UDC, ca și AFDPR, AC, Sindicatul politic „Solidaritatea”, UMRL, Solidaritatea Universitară, „România viitoare” – cf. Dan Pavel, Iulia, Huiu, „Nu putem reuși decât împreună”. *O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-200*, Ed. Polirom, Iași, 2003, p. 89.

ției, cel din Camera Deputaților, cu 45 de membri, condus de Ion Diaconescu, iar cel de la Senat, 22 de membri, în frunte cu Valentin Gabrielescu. Totodată, candidatul prezidențial al PNȚCD și al CDR, Emil Constantinescu, s-a calificat în turul al doilea al alegerilor prezidențiale, unde a obținut 38,57% din voturi.

Dar dacă alegerile generale din 1992, prin succesul înregistrat de CDR, au pus în evidență tendința de echilibrare a sistemului politic, în paralel cu cea a „regionalizării electorale”¹, scrutinul din 1996 avea să aducă prima răsturnare politică din România postcomunistă, PNȚCD și partidele aliate reușind să se impună în fața urmașului FSN.

Pentru țărăniști, anul electoral 1996 a debutat cu cel de al doilea Congres PNȚCD, desfășurat între 19 și 21 ianuarie, la Sala Mare a Teatrului Național din București. Motivul nu l-a constituit însă pregătirea pentru alegerile locale, parlamentare și prezidențiale din acel an. Pur și simplu, PNȚCD se afla în fața primei sale crize interne majore. Îndeosebi în anul 1995, pe fondul slăbirii autorității *Seniorului*, urmare a înrăutățirii stării sale de sănătate, conflictul dintre generațiile țărăniștilor, dintre „conservatori” – reprezentând vechea gardă a partidului – și „reformatori” – cei care doreau o primenire a conducerii și a politicii partidului – a atins cote critice. În partid a avut loc chiar și o rebeliune, parlamentarii țărăniști refuzând să dea curs recomandării conducerii în privința titularilor pentru funcțiile parlamentare în noua sesiune. Astfel, Ion Rațiu² a devenit vicepreședinte al Camerei Deputaților, fiind preferat lui Mircea Ciumara, susținut chiar de Corneliu Coposu. Criza avea să atingă apogeul o dată cu moartea președintelui partidului și totodată mentorul spiritual al țărăniștilor, în noiembrie 1995, cel care, cu autoritatea și abilitatea sa recunoscute, reușise să păstreze unitatea partidului. În aceste condiții, cei 757 de delegați la congres au avut ca principală misiunea desemnarea noului președinte al partidului. Ei urmau să aleagă între Ion Diaconescu, președinte interimar după moartea lui Coposu, și Ion Rațiu, singurii pretendenți la succesiunea

¹ CDR a dominat în ariile urbane în special din zonele vestice ale țării, în timp ce FSN a rămas puternic în zonele rurale din sud-estul României.

² Anterior, în septembrie 1995, Ion Rațiu, exponent de seamă al reformatorilor, fusese înlocuit de la șefia filialei Cluj.

Seniorului. Previzibil în condițiile date, câștig de cauză a avut primul, garantul continuării politicii liderului fondator și al asigurării unității partidului. Ales cu votul a 539 de delegați, Diaconescu, în vârstă de 79 de ani, a devenit cel de al doilea președinte al PNTCD. Nici alegerea restului conducerii nu a pus probleme deosebite. Conform statutului, restul numirilor cădeau în sarcina Delegației Permanente, compusă din numai 318 membri. Aceasta a ales titularii funcțiilor de prim-vicepreședinte și secretar general, dintre persoanele nominalizate de noul președinte, ca și pe vicepreședinții partidului, adică Biroul de Conducere, Coordona-re și Control (BCCC). Prim-vicepreședinte a devenit Gabriel Țepelea, secretar general, Radu Vasile, iar vicepreședinți – Nicolae Ionescu-Galbeni, Ion Rațiu, Mircea Ciumara, Vasile Lupu, Ulm Spineanu, Remus Opreș, Mircea Popa-Zlatna și Sorin Lepșa. Noul BCCC era dominat de oamenii apropiați președintelui ales, în general din categoria seniorilor. Practic, reformatorii erau reprezentanți de Ion Rațiu și Radu Vasile, acesta din urmă totuși al treilea om în partid. În ansamblu, se poate aprecia că structura noii conduceri era expresia compromisului acceptat în general de țărăniști ca soluție pentru conflictul intern – conservarea stilului și liniei politice Coposu, cu o anume întinerire a conducerii partidului.

Cu această conducere, PNTCD a reușit, sub umbrela CDR, să dea viață visului politic al *Seniorului*. În competiția parlamentară din 1996 CDR s-a impus în fața PDSR la o diferență de circa 10 puncte procentuale. Pentru Camera Deputaților, Convenția a fost votată de 3.692.321 dintre participanții la scrutin (30,17%), cu peste 1,5 milioane mai mulți comparativ cu 1992, primind 122 de mandate (35,57%). Menționăm că în județul Timiș și în București a câștigat peste 50% dintre voturi, scorul cel mai bun fiind înregistrat în Capitală – 57,15%. Pentru Senat, candidații Convenției au totalizat 3.773.084 din voturi (30,70%) și și-au adjudecat 53 de mandate (37,06%). Din nou, scorurile cele mai bune au fost înregistrate în Timiș – 54,30% – și în București – 52,42%, singurele cu victorii majoritare. Cât privește cursa prezidențială, Emil Constantinescu, propulsat de Corneliu Coposu în poziția de candidat al Convenției, l-a devansat pe Ion Iliescu în turul al doilea al alegerilor (17 noiembrie) cu peste 1 milion de voturi, fiind preferatul a 7.057.906 dintre votanți (54,41%), în

condițiile realizării unei înțelegeri între CDR, USD și UDMR pentru susținerea acestuia¹.

Alianța celor trei formațiuni politice a funcționat și în plan guvernamental², parlamentarii acestora asigurând majoritatea necesară funcționării primului guvern de centru-dreapta din România postcomunistă. Cabinetul condus de țărănistul Victor Ciorbea, la acea dată primar în exercițiu al Capitalei, a primit încrederea Parlamentului în ședința comună a celor două camere din 11 decembrie 1996, cu 316 voturi pentru (65%), 152 împotriva și 6 abțineri. Din cele 28 de posturi ale guvernului Ciorbea, cele mai multe, 19 la număr, au revenit CDR, iar dintre acestea, 11 au aparținut țărăniștilor, inclusiv premierul și un vicepremier, PNTCD asumându-i rolul de partid dominant al coaliției guvernamentale. De altfel, din totalul celor 175 de parlamentari câștigați de cele 6 partide componente CDR, deputații și senatorii țărăniști au reprezentat peste 60%.

Dar PNTCD fără Corneliu Coposu nu mai era același. Ion Diaconescu, deși respectat în partid, nu avea autoritatea și nici priceperea organizatorică a *Seniorului*. Pe de altă parte, „tinerii lupi” țărăniști făcuseră deja o breșă în conducerea seniorială a partidului. Încercările noului lider țărănist de a ține în echilibru diversele fracțiuni, dând dreptate și unora și altora, deși eficiente pe termen scurt, au condus în cele din urmă la explozia tensiunilor acumulate în timp. La nici doi ani de la victoria în alegerile din 1996, PNTCD s-a confruntat cu prima defectiune majoră din întreaga sa existență postcomunistă, în contextul crizei din interiorul coaliției majoritare răbufnită în ultimele zile ale anului 1997. Pe 28 martie 1998, rămas fără sprijin politic, Victor Ciorbea, omul-providență al țărăniștilor, propulsat în 1996 în postura de premier cu sprijinul președintelui Emil Constantinescu, a trebuit să părăsească Palatul Victoria. Înfrânt de proprii săi susți-

¹ Emil Constantinescu a urcat astfel de la 28,21% în turul întâi (locul al doilea, la 4 puncte procentuale în urma lui Ion Iliescu) la 54,41% din sufragiile exprimate în turul decisiv, fructificând atât voturile CDR, cât și cele ale USL și UDMR.

² Reamintim că *acordul de solidaritate guvernamentală și parlamentară* a fost semnat de reprezentanții CDR, USD și UDMR la începutul lunii decembrie, fiind prefațat de *Acordul de colaborare electorală, parlamentară și guvernamentală* din 7 noiembrie.